

Namus Kültürü Ve Araştırmaları

Honor Culture And Research Of Turkey

Uzm. Psk. Yağmur Gözde YERLİKAYA

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji bölümü, İstanbul/Türkiye

ÖZET

Türkçede, toplum içerisindeki ahlaki kurallara ve toplumsal değerlere bağlılık; iffet olarak tanımlanan "Namus", alışıldık ve içi kültürün tüm üyeleri tarafından doldurulabilecek bir kelimedir. Belirli özellikleri gereği Türkiye, namus kültürü özellikleri taşımaktadır. Namus kültürlerinde, kişinin kendi değeri özellikle diğerlerinin onun hakkında ne düşündüğü bilgisi üzerinden tanımlanabilmektedir. Önemli bir ahlaki değer olarak karşımıza çıkan namus olgusu; kendini ve ailesini tanımlaması açısından kişinin hem kendi hem de diğerleri tarafından olumlu yönde (namuslu) bilinmesi ihtiyacı ile kendini göstermektedir. Namusluluk, özellikle kadınlar üzerinden tanımlanmakta, kadının namuslu olması tüm aileyi -özellikle de ailedeki erkek bireyi- ilgilendirmektedir. Namus kültürüyle ilişkili araştırmalara değinilen yazıda, Türkiye ve diğer kültürlerin karşılaştırıldığı çalışmalarda genel olarak "Diğerleri tarafından bilinmesi gereken namuslu itibar" ihtiyacı, Türkiye örneğinde diğerlerine göre anlamlı olarak farklılaşmıştır. Yazının devamında namus olgusunun bazı bireysel ve toplumsal anlamda olumsuz yansımaları ile namus cinayetlerine yönelik bir bakış sunulmuş; bu önemli ve kültürle birlikte toplumun her parçasına işlemiş özelliklerin araştırılması olumsuz yanları üzerine çalışılması değerli görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Namus, Namus kültürü, Türkiye'de namus, Namus kültürü araştırmaları, Kültür çalışmaları

ABSTRACT

In Turkish, "honor" is identified as a commitment to moral principles and social values in society: a word that is familiar and significant to everyone in Turkey. Thus, Turkey has the characteristics of the culture of honor. In the cultures of honor, one's value can be defined, in particular, on the knowledge of what others think about him/her. As a critical moral value, honor describes one's family and himself; and needs to be known positively by both themselves and others. Honorableness is defined especially by women; honesty of a woman concerns the whole family, particularly the male members of the family. This article addresses a variety of research on honor cultures; accordingly, Turkish people differ significantly from other countries' participants about the need for the reputation of being honorable. Following the subject, an overview of honor killings is presented in the extension of the article. It is considered valuable to investigate the characteristics of this specific culture, which is embedded in almost every part of Turkish society.

Key words: Honor, Culture of honor, Honor in Turkey, Research of honor, Cultural research

1. GİRİŞ

Namus olgusu, Türkiye'nin coğrafi konumu ile kültürel ve dini değerleri gereği, bu kültürün üyesi insanlara doğduğu andan itibaren tanıdık. İnsandan insana, aileden aileye, şehirden şehre yoğunluğu değişebilmekle birlikte; namus algısının ve etkisinin başka kültürel özelliklerdeki ülkelere nazaran Türkiye'de daha somut bir işleve sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bir değer olarak namus, kelime anlamıyla Türkçe'de; "1) Bir toplum içinde ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık, iffet; 2) Dürüstlük, doğruluk" olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, b.t.).

Değerler kişilerde duygusal tepkilere yol açan, neyin iyi neyin kötü olduğuna dair kişiyi yönlendiren inançlardır; değer, "...belirli bir davranış tarzının veya yaşam amacının bir diğerinden daha üstün olduğu yönündeki oldukça istikrarlı ve derin inançtır" (Bilgin, 2007, s. 81). Bu nedenle bir mesele kişinin veya toplumun değeri haline gelmişse, her türlü duygu, düşünce ve davranışta, medyada, hayatın işleyişinde, insana dair daha çok çeşitli yerde etkisiyle kendini gösterecektir. Bu çalışmada, gerek bireysel gerekse toplumsal anlamda görece etkinliğini sürdüren bir değer olan namus kavramının Türkiye'deki bireysel rolünü anlamaya çalışan çeşitli araştırmaların derlenmesi amaçlanmıştır. Bunun için öncelikle "Namus kültürü" kavramı sosyal bilimler bakış açısıyla ele alınmıştır.

2. NAMUS KÜLTÜRÜ VE ÖZELLİKLERİ

Sosyal psikolojide namus kavramının, kültürlere ve cinsiyetlere göre farklı yansımaları olabilmektedir. Namus kültürü olgusu ilk olarak Akdeniz ve çevresindeki toplumlara araştıran antropolog Pitt Rivers (1965) ile dikkat çekmiştir. Bu kültürel yapının, toplulukçu ve bireyselci özellikteki kültürlerden (bkz. Hofstede, 1980; akt. Kağıtçıbaşı, 1997) farklı olacak şekilde kendine has bazı etkinlikleri olduğu ileri sürülmüştür.

Namus kültürlerinde, sosyal imaj ve kişinin çevre tarafından nasıl bilindiği öne çıkmaktadır. Kişinin hem *kendine ilişkin algısı* hem de *toplumun ona ilişkin algısı* onun için oldukça önemlidir. Namuslu olduğunu hem kendisi hem de özellikle diğerleri bilmelidir; çünkü diğerlerinin bunu bilmemesi durumunda namuslu olmak tam olarak hedefine ulaşmamış olur. Başka bir deyişle, “Tam namusluluk” olmamış olur; çünkü önemli olan diğerlerinin sahip olunması gereken bu olumlu itibardan haberdar olmalarıdır. Burada namus, olumlu ahlaki bir değer olarak algılanmaktadır. Öyle ki namus kültürlerinde, yapılan yanlışın karşılığını vermek adına kanunların yok sayıldığı dahi gözlenebilir. Buna göre, yapılan her hatanın bir karşılığı vardır ve namuslu kişi hatanın bedelini ödetir; ödetmelidir. Namus, bireysel olandan çok tüm aileyi ilgilendiren bir konudur ve örneğin ailenin bir kadın üyesi namusu kirletecek herhangi bir davranışta bulunursa (sadece dedikodusu bile çıkarsa) ailenin şerefi/namusu tehdit altına girer algısı mevcuttur. Görüldüğü üzere kavramın kenarları keskindir ve kendisine fazlaca önem atfedilmiştir, çünkü namus bir kere kaybedildi mi geri kazanılması çok zor bir itibar olarak algılanır. Dolayısıyla erkek de kadın da aile namusunu korumak için oldukça çaba gösterir (bkz. IJerman, van Dijk ve Galluci, 2007; Leung ve Cohen, 2011; Pitt-Rivers, 1965; Rodriguez Mosquera, Fischer, Manstead ve Zaalberg, 2008; Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013; Sever ve Yurdakul, 1999; Üskül, Cross, Sunbay, Gerçek Swing ve Ataca, 2011; van Eck, 2003).

Namus kültürlerinde kadın ve erkek için namus kavramının farklılaştığı göze çarpmaktadır. Burada erkek, güçlü, saygın, sert ve baskın olmalıyken; kadın daha tevazu gösteren, utangaç, itaat eden ve ailesinin adını lekeleyecek davranışlardan kaçınan tarzda olmalıdır. Kadının namusu daha çok cinsel aktiviteleriyle ilgilidir; kadın evlenmeden cinsel ilişkiye girmemeli, evliyken başka erkeklerle yakınlaşmamalı, aile dışı erkeklerle karşı mesafeli olmalı ve cinselliğini öne çıkarmamalıdır. Diğer taraftan erkek, ailesindeki kadınların namuslarından da sorumludur; kadının beklentilerin dışına taşan hareketleri, hem onun hem de erkeğin namusunu zedelemektedir (Cihangir, 2012; Rodriguez Mosquera, 2011; Vandello ve Cohen, 2003). Bu tarz bir algı, namus kültürü özellikleri taşıyan Türkiye’de doğup büyümüş veya bu kültürde yetiştirilmiş kimselerce alışlagelmiştir. Ne var ki birçok dizi ve filmde bile bu konular çoğu zaman varlığını korur; hatta belki de merak uyandırır. Böyle bir kültürel yapının içine doğmak, sadece aile içinde değil hayatın her alanına içkin değerlerin baskısını hissetmeyi beraberinde getirir.

Birçok ülkede namus kültürü özellikleri gözlenebilmektedir. Yapılan araştırmalar göz önüne alındığında namus kültürü olarak kabul edilen ülkeler Yunanistan, Kıbrıs, İtalya, İspanya (Peristiany, 1965), Türkiye (Tezcan, 1999), Orta Doğu ve Arap ülkeleri (Kulwicki, 2002), Latin ve Güney Amerika (Johnson ve Lipsett-Rivera, 1998) olarak karşımıza çıkmaktadır (akt. Sakallı ve ark., 2013).

3. NAMUS KÜLTÜRÜYLE İLİŞKİLİ ARAŞTIRMALAR

Namus kültürünü ele alan Türkiye dışındaki araştırmalar incelendiğinde, sıklıkla Güney Amerika ve İspanya örneğinin odağı alındığı görülür. Örneğin Cohen ve Nisbett (1994), Amerika Birleşik Devletlerinin güney bölgelerinde şiddet davranışlarının daha yaygın olmasının nedenleri üzerine çalışmışlar ve farklı kültürel özelliklere dikkat çekmişlerdir. Burada ne zaman “Gerçek bir adam” olup ne zaman olunmadığına dair paylaşılan ortak inançlar ve öğretilerin olduğunu; ne zaman şiddet içerikli davranışlar gösterileceğinin bu kültüre özgü olarak öğrenildiğini öne sürmüşlerdir. Bölgede yaptıkları araştırmada, aşağılanmayla karşılaştıklarında erkeksi itibarlarının tehdidi algısı nedeni ile

güneylilerin kuzeylilere göre daha fazla saldırganlık sergilediklerini göstermişlerdir. Namus kültürü, bireysel onur algısı olan kültürden (bireysellik) farklı olarak, *kişinin kendini diğer insanların gözündeki değerine göre tanımlaması* özelliğiyle öne çıkmıştır (Cohen, Nisbett, Bowdle ve Schwartz, 1996). Avrupa’da yapılan bazı çalışmalarda, İspanyol katılımcıların namus değerine daha çok önem verdikleri ve namus tehdidine karşı Hollandalılardan daha fazla duygusal tepkiler ortaya çıkardıkları gözlenmiştir (Rodriguez Mosquera, 1999; Rodriguez Mosquera, Manstead ve Fischer, 2000, 2002).¹

Türkiye’ye gelindiğinde; ülkenin namus kültürünün özelliklerini yüksek seviyede taşıdığı ve namus değerinin kişilerin günlük hayatlarında kilit bir rol oynadığı yapılan araştırmalarda sıkça görülmektedir (Üskül, Cross, Sunbay, Gerçek Swing ve Ataca, 2011). Türkiye’de namus, değerli bir varlık (sahip olunması değerli bir şey) ve *kişilerin ahlaki davranışlarına yön veren bir değer* olarak tanımlanmaktadır (Novin, Tatar ve Krabbendam, 2015).

Araştırmalarda, Türkiye kökenli kişilerin namus kültürü özellikleri sıklıkla diğer ülkelerle karşılaştırılarak incelenmiştir. Örneğin Türk, Hollandalı-Türk ve Hollandalı erkeklerde namus kavramını araştıran Osch, Breugelmans, Zeelenberg ve Bölük (2013), aşağılamaya karşı verilen agresif tepkilerde namus değerinin etkilerini incelemişlerdir. Sonuçlarda Türk erkekler aile namusunu korumada Hollandalılardan daha saldırgan tepkiler vermiş, Türk-Hollandalı grup ise ortada yer almıştır. Erkeğin namusuna verilen değerde kültürel bir fark çıkmamasına rağmen; aile namusu söz konusu olduğunda Türkler daha saldırgan bulunmuştur. Rodriguez Mosquera, Fischer, Manstead ve Zaalberg (2008) de araştırmalarında Faslı/Türk-Hollandalı ve Hollandalılar ile sosyal imaj üzerine çalışmış, neticede aşağılamaya karşı tüm grupların öfke ve utanç duyguları yaşadıkları ortaya çıksa da yaşanan duyguların sonucundaki davranışların farklılaştığı görülmüştür. Öfke tüm gruplarda sözel saldırıyla sonuçlanırken; yalnızca namus kültürü üyelerinde utanç duygusu sözel olarak kınama davranışına yol açmıştır. Bunun da namus kültürüne özgü davranışlardan biri olan *sosyal imajı koruma çabası* dolayısıyla ortaya çıktığı düşünülmüştür.

Cross, Üskül, Gerçek Swing, Alözkan ve Ataca’nın (2013a) araştırmasında Türk ve Kuzey Amerikalı kadın ve erkeklerin namus tehdidine karşı tepkileri incelenmiş; Türklerin iftiraya uğradıklarında -kabaca bir davranışa maruz kalmaya göre- daha yoğun şekilde karşı tarafla yüzleşmek istedikleri ve geri çekilmedikleri ortaya çıkmıştır. Araştırmacıların önceki çalışmalarında yine aynı iki kültür ele alınmış; namus tehdidi olan durumlarda Kuzey Amerikalılar daha çok işin bireysel boyutlarına odaklanırken, Türklerin daha çok yakınları ve seyircilerin ne düşüneceğine odaklandıkları ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada da Türklerin namus kültürü özelliklerine uygun şekilde kendileriyle birlikte diğer kişilerin de onlarla ilgili ne düşündüğüne yüksek önem atfettikleri görülmüştür (Üskül, Cross, Sunbay, Gerçek Swing ve Ataca, 2011). Yine Cross ve arkadaşlarının (2013b) bir diğer çalışmasında namus olgusunun altında yatabilecek değişkenler (öz saygı, ahlak ve toplumdaki statü) incelenmiş, ancak Türk ve Kuzey Amerikalılar arasında anlamlı bir farklılaşma gözlenmemiştir. Buna rağmen kültürlerin namuslu olmanın özelliklerini belirlemede farklılaştıkları ortaya çıkmıştır.²

Araştırmalar yoğunlukla namus tehdidi durumlarında duygusal ve davranışsal tepkilere odaklanırken, Novin ve çalışma arkadaşları (2015) farklı bir yaklaşımla Hollandalı, Türk ve

¹ Ülkeler arası kapsamlı namus değeri incelemeleri için ayrıca bkz. Guerra, Giner Sorolla ve Vasiljevic, 2012; Helkama, Verkasalo, Myyry, Silfver, Niit, Manganelli ve Stetsenko, 2012.

² İngilizcedeki "honor" kelimesi için Türkçede iki ayrı kelime vardır; şeref ve namus. Şeref daha çok erkekle ve onun itibarı, onuru, prestiji, cesareti, ailesine sahip çıkma yetenekleri ile ilişkilidir. Namus ise daha çok edep ve iffeti işaret eder (Sev'er ve Yurdakul, 1999; van Eck, 2003), ve daha çok kadınları düşündürür. Yurtdışında yürütülen çalışmalarda İngilizcede "honor" olan kelimenin "onur" yerine, namus kültürü kavramının içeriği gereği "namus" olarak çevrilmesi önerilmektedir. Örneğin daha önce bahsedilen Osch ve arkadaşlarının (2013) araştırmasında, Türkçede "namus ve şeref" ayrımı yapılarak çalışmalara başlanmıştır.

Öte yandan genel olarak bakıldığında, Türkçe "namus" kelimesinin kültürel olarak içine aldığı anlamların tamamını veren bire bir İngilizce bir kelime bulunmamaktadır. Kültürün dile etkisi olarak dikkate alınabilecek bu durum, yine namus kültürünün diğerlerinden farklı yapısını desteklemektedir.

Avrupalı Amerikalılarda namus ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemiş; diğerlerinin aksine Türklere namus ile benlik saygısı arasında anlamlı yüksek ilişki bulmuştur. Namusluluk algısı yükseldikçe benlik saygısı da yükselmektedir. Bunun gibi, kişilerin kendilerine yönelik algılarının ve kendilik değerlerinin, diğerleri üzerinden onaylanan namus kavramıyla yakından ilişkili olduğu bulgusu psikolojik açıdan değerlendirilmelidir. Diğerlerinin beklentilerine uygun şekilde hayatı sürdürmeye çalışmak, kendi alanında özgür olamamak, diğerlerinin düşüncelerini kendininkilerden öne koymak gibi sonuçları olabilecek bu durum, kişileri bireysel alanlarında büyük mutsuzluklara sürükleyebilmektedir (örn. Osterman ve Brown, 2011).

Görüldüğü gibi, namus olgusuna içeriden bakıldığında -eğer namusluluk algısı varsa- ilgili kültürde bireysel alanda olumlu etkileri olduğu düşünülebilir. Ancak hem bireysel hem de daha makro anlamda, çeşitli olumsuz etkilerin de varlığı söz konusudur.

4. NAMUS KÜLTÜRÜ: OLUMSUZ YANSIMALARI

Söz konusu kültürel özellikle birlikte, cinselliğe yönelik tutumlar incelendiğinde, Türkiye’de erkeklerin evlilik öncesi cinsel ilişkiye (daha çok kadınların cinsel ilişkiye girmesine) karşı kadınlardan daha fazla negatif tutumlara sahip oldukları bilinmektedir (örn. Gürsoy ve Arslan Özkan, 2014; Sakallı, Karakurt ve Uğurlu, 2001; akt. Işık, 2008). Özellikle kadın üzerinden tanımlanan bir namus betimlemesiyle böyle bir bulgunun varlığı beklendik görünmektedir. Diyarbakır’da yaptığı çalışmasında Sır (2005), "Namus nedir?" sorusuna yakın yüzdelerde "Kadındır" (annem, kardeşim, ailem), "Kadının bekâretidir", "Erkeklik onurudur", "Dini kurallardır" cevaplarını almıştır. "Namussuzluk nedir?" sorusuna ise "Zina" (%48,5), "Kadının zina etmesi" (%12), "Kadının bekâretini kaybetmesi" (%10) yanıtları gelmiştir. Ayrıca katılımcıların %84’ü namusa aykırı davranışları olursa kadınların cezalandırılması gerektiğini; %37,4’ü de öldürülmesi gerektiğini belirtmiştir (akt. Işık, 2008). Araştırmada namus kültürü kavramının yansımaları açıkça görülmekle birlikte, töre cinayetlerinin altında yatan süreçler de dikkat çekmektedir.

2012 verilerine göre, Türkiye genel cinayet vakaları göz önüne alındığında Avrupa ülkeleri arasında ilk üçte yer almaktadır (Vikipedi, 2012). 2008’de Ankara İnsan Hakları Başkanlığının araştırmasında ise yıl içerisinde Türkiye’de işlenen namus cinayetlerinin 300’ü aşkın olduğu belirtilmiştir (Radikal, 2008). Daha güncel verilere göre son on yılda; kocası, eski kocası, erkek arkadaşı, eski erkek arkadaşı, dini nikâhlı kocası ve dini nikâhlı eski kocası tarafından öldürülen kadınların sayısı 1285’tir (Kadın Cinayetleri, 2020). Türkiye’de namus cinayeti meselesi (kadın cinayetleri verileri de göz önüne alındığında) "Alışlagelmiş; insanların duymaya alıştığı" bir olay olarak üzücü şekilde tabir edilebilmektedir. Öte yandan namus cinayetlerinin yaşanmadığı ülkelerde, böyle bir saldırganlık şeklini tanımlayacak kelimelerin dile sonradan dâhil olduğu görülmektedir. Örneğin Hollanda ve İsveç gibi ülkeler, "Namus cinayeti" kavramını 1970’lerden sonra göçlerle birlikte tanımıştır. Bekleneceği üzere namus cinayetlerine namus kültürü özelliğine sahip ülkelerde daha sık rastlanmaktadır (van Eck, 2003).

Sosyal psikolojik bir bakış açısıyla, namus kültürlerinin namusunu cinayete temizleyenlere bir meşruiyet sağladığı dikkat çekmektedir. Suç namus yüzünden işlendiğinde, toplumun nezdinde hafiflemektedir. Ait olduğu toplumun beklentisi de namusu temizlemeye yönelik olunca, burada cinayeti işleyende suçluluk duygusu cinayetten sonra değil, önce var olmaktadır; çünkü o aşamada beklentiyi henüz karşılayamamıştır. Yani cinayet işlemek suç değil toplumun bir beklentisi şeklinde karşımıza çıkabilmektedir (Bilgin, 2008). Bu yapı geçmişte daha sık yaşanmış olan töre cinayetleri özelliği olarak alınabilir; namus cinayetleri ise çeşitli sebeplerle gerçekleşebilmektedir. Çetin (2014), Türkiye’de son yıllarda kadın cinayetleri sebebinin namustan çok bireyselleşen kadın niteliği (örneğin boşanmak isteyen kadın) olduğunu vurgulamış, bu duruma başka bir bakış açısı getirilmesi gerektiğini önermiştir. 2015 yılında hiç töre cinayeti işlenmemiş olması fakat aile içi şiddete bağlı kadın cinayetlerinin artmış olması (cinayeti işleyen aile üyeleri, eşler veya terk edilen

erkek arkadaşlar) Çetin'in önerisini destekler nitelikte olabilir (Hürriyet, 2016; ayrıca bkz. <https://kadincinayetleri.org>). Bu cinayetlerde namus vurgusu yine vardır, ancak son yıllarda Türkiye'de boşanmak/ayrılmak isteyen kadına şiddetin sıklaşması, bunun aynı zamanda kadının bireyselleşmesine karşıtlığın da bir yansıması olabileceğini düşündürmektedir.

Namus cinayetlerinin din ile bağlantısı da sıklıkla kurulmaktadır. Örneğin Adreescu, Shutt ve Vito (2011) Amerika Birleşik Devletlerinde yaptıkları çalışmada, namus ve namus cinayetleriyle ilgili olarak dini inançların da önemli bir etken olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buna göre, güneydoğudaki tutucu Protestan kesimin Roman Katolik kesime göre daha fazla namus cinayeti işlediğini belirtmişlerdir. Öte yandan özellikle İslam dininin namus kültürüne önemli katkılar sağladığı düşünülmektedir. Cihangir (2012), cinsiyet farklarına göre incelediği namus kavramını Hollandalı, Türk ve Faslı katılımcılarla yürütmüş; Türk ve Faslı kişilerin namus kültürü özelliklerini Hollandalılardan daha fazla yansıtmalarının arka planının ortak din (İslam) olabileceğini öne sürmüştür. Ayrıca bu çalışmada katılımcılar, kendileri de namus değerlerinin dini görüşlerinden oldukça etkilendiğini belirtmişlerdir.

Müslümanlık ile namus cinayetlerinin sıklıkla ilişkilendirilmesi durumu, Müslüman ülkelerde suç namus cinayeti olduğunda suçun hafife alınması ve bazı Müslüman ülkelerde katilin lehine hükümlerin bulunması (örneğin Irak, Birleşik Arap Emirlikleri, Fas) ile açıklanabilmektedir. Hatta eski dönemlerde Türkiye, İspanya, İtalya gibi ülkelerde de bu tarz yasal maddeler bulunduğu belirtilmiştir (Çetin, 2014). Diğer taraftan namus kültürü özelliklerinin yalnızca Müslüman ülkelerde bulunmadığı (örn. Rodriguez Mosquera 1999) ve İslamiyet ortaya çıkmadan önce de Akdeniz ve çevresi bölgelerde görüldüğü (bkz. Gregg, 2005) dikkat çekmektedir. Evrimsel psikolojik bir bakış açısıyla incelendiğinde de, dinler ve kültürlerin ortaya çıkmasından çok önce bile benzer şiddet eğilimlerinin var olduğu düşünülmektedir. Örneğin evrimsel açıdan saldırganlık konusu açıklanmaya çalışırken, insanın şiddet içeren davranışlarının eşi sadakatsizlikten caydırma, önceki eşleri yeniden elde etme ve cinsel ilişkiyi mümkün kılma gibi durumlar için bir adaptasyon olabileceği düşünülmüştür (Buss ve Shacelford, 1997; Buss ve Duntley, 2006; Buss, 2008). Ancak yine de dini bazı söylemlerin namus kültürüne ve namusla ilişkili saldırgan davranışların ortaya çıkmasında aracı bir rol üstleniyor olabileceği göz önüne alınmalıdır.

5. SONUÇ YERİNE

Görece avantajları ve dezavantajlarıyla birlikte Türkiye kültüründe insanların namus kavramıyla içli dışlı bir yaşam sürdüğü bilinmektedir. Araştırmalar diğer kültürlerle Türkiye kültürü arasındaki duygu ve davranış farklarını ortaya koymaktadır; tüm bunlar ise namus kültürü özelliklerinin katkılarıyla gerçekleşmektedir. Hem bireysel hem de toplumsal anlamda olumsuz ve zorlayıcı etkilerinin olabildiği görülen kavram üzerine psikolojik anlamda daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir. Bununla birlikte namus nedeniyle ortaya çıkan şiddet davranışlarına yönelik son yıllarda umut vadeden çalışmalar bulunmaktadır. Sosyal medyanın da katkılarıyla çok daha çeşitli kitlelere ulaşabilen kadın hareketleri ve farkındalık çalışmaları ümit verici gözükmektedir. Ayrıca söz konusu kültürün dezavantajlı doğurgularına yönelik bilgilendirme çalışmaları da yapılabilir. Örneğin Cihangir (2012) çalışmasında katılımcılara namusla ilgili eğitim vererek kişilerin tutumlarının bir miktar değiştirilebileceğini göstermiştir. Eğitim sonrasında Türk erkeklerinin kadınlarda cinsel bakirlik beklentilerinde öncesine göre düşüş olmuştur. Bu gibi eğitimlerin daha kapsamlı şekilde planlanması ve uygulanmasının etkili olup olmayacağı araştırmaya değerdir.

KAYNAKÇA

Adreescu V., Shutt J. ve Vito G. F. (2011) The violent south: culture of honor, social disorganization, and murder in Appalachia. *Criminal Justice Review* 36, (1) 76-103. doi: 10.1177/0734016810382086

- Bilgin, N. (2007). *Sosyal psikoloji sözlüğü: kavramlar, yaklaşımlar*. (2. Baskı). Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2008). *Sosyal psikoloji*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No.145
- Buss, D. M. (2008). *Evolutionary psychology: The new science of the mind* (3. Baskı). Boston: Pearson Education, Inc.
- Buss, D. M. ve Duntley, J. D. (2006). The evolution of aggression. Schaller, M., Simpson, J. A. ve Kenrick, D. T. (Ed.), *Evolution and social psychology* içinde (s. 263-285). New York, NY: Psychology Press.
- Buss, D. M. ve Shackelford, T. K. (1997). Human aggression in evolutionary psychological perspective. *Clinical Psychology Review*, 17 (6), 605-619.
- Cihangir, S. (2012). Gender specific honor codes and cultural change. *Group Processes & Intergroup Relations*, 16, (3) 319-333. doi:10.1177/1368430212463453
- Cohen, D. ve Nisbett, R. E. (1994). Self-protection and the culture of honor: explaining southern violence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 551-567. doi:10.1177/0146167294205012
- Cohen, D., Nisbett, R. E., Bowdle, B. F. ve Schwarz, N. (1996). Insult, aggression and the southern culture of honor: an “experimental ethnography.” *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 945-960. doi:10.1037/00223514.70.5.945
- Cross, S. E., Üskül, A. K., Gerçek Swing, B., Alözkan, C. ve Ataca, B. (2013). Confrontation versus withdrawal: cultural differences in responses to threats to honor. *Group Processes & Intergroup Relations*, 16, (3) 345-362. <http://gpi.sagepub.com/content/early/2012/11/22/1368430212461962>
- Cross, S. E., Üskül, A. K., Gerçek Swing, B., Sunbay, Z., Alözkan, C., Günsoy, C., Ataca B. ve Karakitapoğlu Aygün Z. (2013). Cultural prototypes and dimensions of honor. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 40, (2) 232-249. doi:10.1177/0146167213510323
- Çetin, İ. (2014). Gelenek ve modernite arasında Türkiye’de son dönem kadın cinayetleri. *Sosyoloji Dergisi*, 30, 41-63. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/593904>
- Gregg, G. S. (2005). Honor and Islam. *The Middle East: A cultural psychology*. Oxford University Press.
- Guerra, V. M., Giner-Sorolla, R. ve Vasiljevic, M. (2012). The importance of honor concerns across eight countries. *Group Processes & Intergroup Relations*, 16(3), 298-318. doi: 10.1177/1368430212463451
- Gürsoy, E. ve Arslan Özkan, H. (2014). Türkiye’de üniversite öğrencilerinin kadına ilişkin “namus” algısı. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 5, (3) 149-159. doi:10.5505/phd.2014.18480
- Helkama, K., Verkasalo, M., Myyry, L., Silfver, M., Niit, T., Manganelli, A.M. ve Stetsenko, A. (2012). Honor as a value in Finland, Estonia, Italy, Russia, and Switzerland. *Group Processes & Intergroup Relations*, 16, (3) 279-297. doi:10.1177/1368430212463452
- Hürriyet: İste Türkiye’nin cinayet istatistiği* (2016). 10 Ocak 2020, <http://www.hurriyet.com.tr/iste-turkiyenin-cinayet-istatistigi-40044671>
- Ijzerman, H., van Dijk, W. W. ve Galluci, M. (2007). A bumpy train ride: a field experiment on insult, honor, and emotional reactions. *Emotion*, 7, 869-875. doi:10.1037/15283542.7.4.869

Işık, R. (2008). *The predictors of understanding of honor and attitudes toward violence against women for protecting honor: ambivalent sexism and system justification*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kadın cinayetleri (2020). 10 Ocak 2020, <https://kadincinayetleri.org/>

Kağıtçıbaşı, Ç. (1997). Individualism and collectivism. J. W. Berry, M. H. Segall ve Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.) *Handbook of crosscultural psychology: Social behavior and applications* (2. Baskı) içinde (sf. 1-49). Boston: Allyn & Bacon

Leung, A. K.Y. ve Cohen, D. (2011). Within- and between-culture variation: individual differences and the cultural logics of honor, face, and dignity cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100, 507-526. doi: 10.1037/a0022151

Novin, S., Tatar, B. ve Krabbendam, L. (2015). Honor and I: differential relationships between honor and self-esteem in three cultural groups. *Personality and Individual Differences* 86, 161-163. doi: [10.1016/j.paid.2015.05.037](https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.05.037)

Osch, Y., Breugelmans, S. M., Zeelenberg M. ve Bölük P. (2013). A different kind of honor culture: family honor and aggression in Turks. *Group Processes & Intergroup Relations*, 16, (3) 334-344. doi: 10.1177/1368430212467475

Osterman, L.L. ve Brown, R.P. (2011). Culture of honor and violence against the self. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37, 12 (1611-1623). <https://doi.org/10.1177/0146167211418529>

Pitt-Rivers, J. (1965). Honor and social status. J. G. Peristiany (Ed.) içinde, *Honor and shame: The values of Mediterranean society*, 19-78. London, England: Weidenfeld & Nicolson. http://home.iscte-iul.pt/~fgvs/Pitt-Rivers_Honour.pdf

Radikal, (2008). 10 Ocak 2020, <http://www.radikal.com.tr/turkiye/istanbulda-haftada-bir-tore-cinayeti-isleniyor-884203/#fc315381>

Rodriguez Mosquera, P. M. (1999). Honor and emotion: The cultural shaping of pride, shame and anger. Doktora tezi, Amsterdam Üniversitesi. <http://dare.uva.nl/document/2/7368>

Rodriguez Mosquera, P. M. (2011). Masculine and feminine honor codes. *Revista de Psicología Social*, 26, 63-72. doi: 10.1174/021347411794078499

Rodriguez Mosquera, P. M., Fischer, A. H., Manstead, A. S. R. ve Zaalberg, R. (2008). Attack, disapproval, or withdrawal? The role of honour in anger and shame responses to being insulted. *Cognition and Emotion*, 22, 1471-1498. doi:10.1080/02699930701822272

Rodriguez Mosquera, P. M., Manstead, A. S. R. ve Fischer, A. H. (2000). The role of honor-related values in the elicitation, experience and communication of pride, shame and anger: Spain and Netherlands compared. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 833-844. doi: 10.1177/0146167200269008

Rodriguez Mosquera, P. M., Manstead, A. S. R. ve Fischer, A. H. (2002). The role of honour concerns in emotional reactions to offences. *Cognition and Emotion*, 16, 143-163. doi:10.1080/02699930143000167

Sakallı, N. ve Akbaş, G. (2013). Namus kültürlerinde “namus” ve “namus adına kadına şiddet”: Sosyal psikolojik açıklamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16 (32), 76-91.

Sev'er, A. ve Yurdakul, G. (1999). Culture of honor, culture of change: a feminist analysis of honor killings in rural Turkey. *Violence Against Women*, 7, (9) 964-999. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.512.7030&rep=rep1&type=pdf>

Türk Dil Kurumu sözlükleri: Güncel Türkçe sözlük (b.t.). 1 Ocak 2020, <https://sozluk.gov.tr/>

Üskül, A.K., Cross, S.E., Sunbay, Z. Gerçek-Swing, B. ve Ataca, B. (2011). Honor bound: The cultural construction of honor in Turkey and the Northern United States. *Journal of Cross-cultural Psychology*, 20, (10) 1-21.

Van Eck, C. (2003). *Purified by blood: honor killings among Turks in the Netherlands*. Amsterdam, the Netherlands: Amsterdam University Press. <http://www.oapen.org/search?identifier=340240>

Vandello, J. A. ve Cohen, D. (2003). Male honor and female fidelity: implicit cultural scripts that perpetuate domestic violence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 997-1010. doi:10.1037/0022-3514.84.5.997

Vikipedi, (2012). 10 Ocak 2020, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_intentional_homicide_rate